

Dorota Jońkiewicz

Program Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim w latach 1998–2000*

Celem artykułu jest przedstawienie zakresu uczestnictwa, założeń formalnych i zasad funkcjonowania programu edukacyjnego Unii Europejskiej Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim, uczelni, która zajmuje czołowe miejsce w Polsce wśród tzw. liderów Socratesa. Autorka przedstawia opinie studentów Uniwersytetu Łódzkiego, którzy w latach 1998–2000, w ramach tego programu, podjęli studia w zagranicznych szkołach wyższych. Opinie byłych stypendystów programu Socrates, zebrane w trakcie badania przeprowadzonego od marca do czerwca 2001 r., zostały podzielone na trzy grupy, odpowiadające trzem etapom uczestnictwa w programie: (a) opinie o pierwszym kontakcie z programem; (b) opinie o pobycie na zagranicznej uczelni partnerskiej; (c) opinie o rezultatach wymiany stypendialnej w ramach programu. Badania wskazują, że Uniwersytet Łódzki z roku na rok nie tylko zdobywa coraz więcej miejsc stypendialnych, ale także podpisuje kontrakty stypendialne z coraz większą liczbą krajów i uczelni biorących udział w programie; zainteresowanie programem wśród łódzkich studentów systematycznie wzrasta, a ci, którzy zostali jego stypendystami pozytywnie oceniają funkcjonowanie tego programu na łódzkiej uczelni oraz swoje w nim uczestnictwo.

W konkluzji autorka przedstawia postulaty, które należy spełnić, by jeszcze bardziej zwiększyć zainteresowanie programem, ułatwić studentom korzystanie z programu i polepszyć jego funkcjonowanie nie tylko na Uniwersytecie Łódzkim, ale także we wszystkich polskich uczelniach, które uczestniczą w tym programie edukacyjnym.

Uniwersytet Łódzki uczestniczy w programie Socrates/Erasmus od początku funkcjonowania tego programu w Polsce, tj. od roku akademickiego 1998/1999. Od tego też czasu za funkcjonowanie programu w tej szkole wyższej odpowiedzialna jest Uczelniana Komisja do spraw Programu Socrates/Erasmus, której przewodniczy prorektor do spraw

* Artykuł jest kolejnym fragmentem (zob. „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” nr 2/24/2004, s. 73–86) pracy magisterskiej pt. *Ocena jakości funkcjonowania programu Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim – monografia problemowa*, napisanej pod kierunkiem prof. Ewy Rokickiej w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego i obronionej w 2003 r.

współpracy z zagranicą. W skład Komisji wchodzi również: prorektor do spraw studenckich, prorektor do spraw ECTS, pełnomocnik rektora do spraw programu Socrates/Erasmus, pełnomocnicy wydziałowi programu (koordynatorzy wydziałowi), przedstawiciele Biura Współpracy z Zagranicą oraz (od roku akademickiego 2002/2003) – reprezentant Samorządu Studentów.

Biuro Współpracy z Zagranicą, w którym trzy osoby zajmują się tylko i wyłącznie programem Socrates/Erasmus, jest odpowiedzialne za obsługę administracyjno-finansową programu. Biuro odpowiada także za sprawy organizacyjne, kompletność dokumentacji związanej z podpisywaniem kontraktów uczelnianych oraz rozliczenia dotyczące wypłat stypendiów dla studentów, a ponadto przygotowuje i obsługuje posiedzenia Uczelnianej Komisji do spraw Programu Socrates/Erasmus, a także prowadzi działalność informacyjną.

Koordinatorzy wydziałowi programu są pracownikami naukowymi Uniwersytetu Łódzkiego i, mówiąc najogólniej, zajmują się sprawami merytorycznymi. To głównie na nich spoczywa obowiązek promowania programu na wydziałach, to oni odpowiadają za pozyskiwanie kandydatów na stypendystów oraz za przeprowadzanie rekrutacji. Do obowiązków koordynatora wydziałowego należy również dbanie o umowy z uczelniami partnerskimi – o ich terminowe odnawianie oraz negocjowanie kolejnych umów. Ważnym obowiązkiem jest ponadto wizytowanie uczelni partnerskich, na których przebywają studenci Uniwersytetu Łódzkiego.

Najmłodszy stażem członek Uczelnianej Komisji do spraw Programu Socrates/Erasmus – przedstawiciel Samorządu Studentów Uniwersytetu Łódzkiego – ma pomagać Komisji w dotarciu z informacją o programie do środowiska studenckiego, a także informować Komisję o oczekiwaniach studentów, o ich problemach dotyczących zarówno kwestii ubiegania się o stypendium, jak i zaliczania okresu studiów na uczelni partnerskiej przez macierzyste wydziały czy kierunki.

Mówiąc o funkcjonowaniu programu Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim, należy podkreślić, że w czasie pięciu lat uczestnictwa w programie zainteresowanie nim wśród łódzkich studentów systematycznie wzrasta. Ponadto na uwagę zasługuje fakt, iż z roku na rok Uniwersytet Łódzki nie tylko zdobywa coraz więcej miejsc stypendialnych, ale także podpisuje kontrakty z coraz większą liczbą krajów i uczelni biorących udział w tym programie¹.

Zainteresowanie wyjazdami na stypendium zagraniczne w ramach programu Socrates/Erasmus jest zróżnicowane w zależności od wydziału. Zdecydowanie najczęściej wyjeżdżają studenci z wydziałów filologicznego, studiów międzynarodowych i politologicznych oraz ekonomiczno-socjologicznego, najslabiej zaś reprezentowani są studenci z wydziałów nauk o wychowaniu, matematyki, filozoficzno-historycznego oraz Ośrodka Badań i Studiów Przekładowych.

Według wypowiedzi ekspertów oraz osób zaangażowanych i odpowiedzialnych za funkcjonowanie programu na Uniwersytecie Łódzkim, to zróżnicowane zainteresowanie studentów z różnych wydziałów uczestnictwem w programie jest obecne od początku funkcjonowania programu na uczelni i można je tłumaczyć na kilka sposobów. Po pierwsze, niektóre wydziały (np. stosunków międzynarodowych i politologicznych, filologiczny, eko-

¹ www.uni.lodz.pl/zagranica/bwz-pl.htm

nomiczno-socjologiczny czy zarządzania) odczuwają większą potrzebę kontaktów międzynarodowych w ramach swoich dyscyplin naukowych. Po drugie, kompetencje językowe studentów mogą być zróżnicowane. Kolejny powód nierównomiernego zainteresowania programem wśród studentów poszczególnych wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego może wynikać z faktu, że zdecydowanie rzadziej wyjeżdżają studenci z kierunków mniej popularnych, tych, na które łatwiej się dostać. Spadek zainteresowania wyjazdami stypendialnymi w ramach programu Socrates/Erasmus na kierunku informatyka i ekonometria na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym można tłumaczyć faktem, iż studenci tego kierunku po prostu nie chcą wyjeżdżać; mają dobre, konkretne studia, po których łatwo znaleźć zatrudnienie, wielu z nich już w trakcie studiów podejmuje pracę, z której nie chce rezygnować; w ich przekonaniu stypendium nie pozwoli im się rozwijać w swojej dziedzinie, rozwój ten zapewnią bowiem studiowanie w macierzystej uczelni.

Kolejną ważną kwestią dotyczącą funkcjonowania programu Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim są przyjazdy studentów obcokrajowców. Studenci zagraniczni rzadko wybierają Polskę jako kraj docelowy ich stypendium. Alarmującym sygnałem jest fakt, iż z roku na rok coraz mniej zagranicznych stypendystów Socratesa wybiera Uniwersytet Łódzki jako miejsce odbycia swojego stypendium. Uczelniana Komisja do spraw Programu Socrates/Erasmus podejmowała próby znalezienia odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak się dzieje. Fakt małej popularności studiowania obcokrajowców na Uniwersytecie Łódzkim próbuje się tłumaczyć przede wszystkim niekorzystnym położeniem geograficznym miasta i jego słabą promocją za granicą. Poza tym jest niemal pewne, iż mała liczba zagranicznych stypendystów Socratesa studiujących na Uniwersytecie Łódzkim wynika także z braku interesującej oferty programowej i zajęć w językach obcych.

Jeszcze pełniejszy obraz funkcjonowania programu Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim można uzyskać porównując liczbę miejsc stypendialnych, jakie otrzymywała ta uczelnia, z liczbą zrealizowanych wyjazdów stypendialnych w poszczególnych latach funkcjonowania programu. W roku akademickim 1998/1999 Uniwersytet otrzymał 79 miejsc, z czego zrealizowanych zostało 70 wyjazdów, co stanowi 88,6%; w roku akademickim 1999/2000 zrealizowano 96,4% oferowanych miejsc stypendialnych; w kolejnym roku procent zrealizowanych wyjazdów zmalał – na przyznanych 316 miejsc wyjechało 241 studentów, co stanowi 76,3%.

Podsumowując, należy podkreślić, iż Uniwersytet Łódzki ciągle zajmuje wysokie miejsce wśród tzw. liderów Socratesa w Polsce, chociaż w poszczególnych rankingach traci tę pozycję. Jeśli chodzi o wyjazdy studentów, plasuje się na trzecim miejscu (po Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytecie Warszawskim), gorzej natomiast przedstawia się sytuacja w przypadku przyjazdów studentów-obcokrajowców – w tym rankingu zajmuje miejsce siódme.

Opinie stypendystów na temat funkcjonowania programu Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim

Celem badania, przeprowadzonego od marca do czerwca 2001 r., było dotarcie do wszystkich studentów Uniwersytetu Łódzkiego, którzy w latach 1998–2000 uczestniczyli w programie międzynarodowej wymiany Socrates/Erasmus oraz poznanie ich opinii na temat przygotowania do wyjazdu na stypendium, pobytu na uczelni partnerskiej, a także

rezultatów wymiany i włączania pobytu za granicą w tok studiów w Uniwersytecie Łódzkim. Podstawę empiryczną tego badania stanowiły 124 kwestionariusze.

Ankieta zawierała 25 pytań (zamkniętych i otwartych) i podzielona została na trzy części – część pierwsza dotyczyła fazy wstępnej, czyli przygotowania do wyjazdu, informacji o programie i procesie rekrutacji; część druga zawierała pytania dotyczące pobytu na uczelni partnerskiej; w części trzeciej zaś studenci proszeni byli o ocenę rezultatów wyjazdu oraz o podzielenie się opiniami na temat włączania wyjazdu w tok studiów na własnym wydziale i kierunku.

Charakterystyka badanej zbiorowości

Zawarta na końcu ankiety metryczka pozwoliła na scharakteryzowanie przebadanej zbiorowości. Wśród badanych przeważały kobiety (68,9%), stypendystami Socratesa najczęściej byli studenci IV i V roku studiów (odpowiednio 26,2% i 45,9%). Fakt, iż prawie połowa przebadanych stypendystów programu wyjechała na ostatnim roku studiów może świadczyć o niezbyt rygorystycznym przestrzeganiu zasady, że program nie powinien obejmować właśnie studentów ostatniego roku. Ponadto dane te potwierdzają słuszność działań podjętych przez Uczelnianą Komisję do spraw Programu Socrates/Erasmus, mających na celu promocję programu głównie wśród studentów rozpoczynających studia.

Analiza metryczki potwierdza opinie Biura Współpracy z Zagranicą, że istnieje pewna zależność między wydziałem i kierunkiem studiów a zainteresowaniem programem i uczestnictwem w nim. Najliczniejszą grupę respondentów – stypendystów Socratesa stanowili studenci stosunków międzynarodowych (18%), Wydziału Filologicznego (17,2%) oraz Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego (12,3%). Studenci Wydziału Matematyki stanowili tylko 0,8% badanych, stosunkowo rzadko wyjeżdżali również studenci Wydziału Filozoficzno-Historycznego (3,3%) i Wydziału Nauk o Wychowaniu (7,4%). Warto również podkreślić, że prawie połowa badanych (49,2%) wyjechała na stypendium w ramach programu Socrates na okres jednego semestru, 36,1% odbyło zagraniczne stypendium w okresie dwóch semestrów, pozostali studiowali w popularnym na wielu partnerskich uniwersytetach systemie trymestralnym.

Dane metryczkowe potwierdzają także opinię Agencji Krajowej Programu Socrates/Erasmus, iż liczba polskich studentów wyjeżdżających na stypendium jest zróżnicowana w zależności od ośrodka akademickiego, w którym ma się to stypendium odbywać. Okazało się, że największą popularnością wśród studentów Uniwersytetu Łódzkiego, którzy w latach 1998–2000 zostali stypendystami Socratesa, cieszą się ośrodki akademickie w Niemczech (30,3%), we Francji (12,3%), w Hiszpanii (12,3%), w Wielkiej Brytanii (11,5%) oraz w Holandii (10,7%) i w Finlandii (9,8%). Popularność tych ośrodków w głównej mierze spowodowana jest faktem, iż oferują one kształcenie w trzech najczęściej używanych w Polsce językach obcych. Studenci Uniwersytetu Łódzkiego najrzadziej wyjeżdżali do Irlandii (0,8%), Portugalii (0,8%), Szwecji (3,3%) i Belgii (3,3%).

Opinie o pierwszym kontakcie z programem Socrates/Erasmus

Na początku respondentom zostały zadane pytania dotyczące pierwszego kontaktu z programem (z jakich źródeł dowiadywali się o programie, z jakimi osobami zetknę-

li się podczas przygotowań do wyjazdu, w jakim stopniu osoby te okazały się pomocne oraz które z licznych formalności związanych z wyjazdem sprawiały im najwięcej trudności).

Okazało się, że aż 45,1% badanych o możliwości wyjazdu na studia zagraniczne w ramach programu Socrates dowiedziało się od kolegów i znajomych, dla 30,3% źródłem informacji o programie byli pracownicy Uniwersytetu Łódzkiego, a dla 20,5% ogłoszenia i plakaty. Najstańszym kanałem informacji okazały się media i Internet (0,8%). Wniosek ten był dość zaskakujący, gdyż w dobie komputeryzacji mogłoby się wydawać, że właśnie strony internetowe programu Socrates/Erasmus powinny być najważniejszym źródłem informacji. Okazuje się, że opinie studentów przeczą tym przypuszczeniom. Być może o małej popularności tego medium zdecydował fakt, że strony internetowe zawierają „suche informacje” praktyczne, przydatne dopiero na dalszym etapie procesu rekrutacji. Tymczasem przyszły stypendysta chciałby najpierw wiedzieć, co program daje i jak działa, a takich informacji udzielają inni studenci (być może ci, którzy już odbyli stypendium zagraniczne) oraz pracownicy naukowci. Jeszcze bardziej zaskakujący, a przy tym na pewno niepokojący jest fakt, że tylko 2,5% respondentów jako propagatorów wiedzy o programie wskazało wydziałowych koordynatorów (kwestią otwartą pozostaje pytanie, czy dotarcie do nich stanowiło dla studentów problem). Warto jednak od razu zauważyć, że stypendyści Socratesa, poproszeni wprost o ocenę działalności wydziałowego koordynatora – zarówno na uczelni macierzystej, jak i na uczelni partnerskiej – udzielają odpowiedzi pozytywnych. Działalność koordynatora na uczelni macierzystej negatywnie oceniło 11,5%, a zdecydowanie pozytywnie 63,1%; podobnie kształtują się oceny koordynatorów programu na uczelniach partnerskich – pozytywnie oceniło ich działalność 66,4% badanych, negatywnie 10,7%.

W następnej kolejności respondenci zostali poproszeni o ocenę na 10-punktowej skali dostępu do szczegółowych informacji o programie i kosztach uczestnictwa w nim. Zgromadzone dane pokazują, że najwięcej informacji udało się uzyskać na temat wysokości stypendium i możliwości zakwaterowania (po 17,2% badanych wybrało najwyższą wartość na skali). Najstańbiej poinformowano przyszłych stypendystów w kwestii bardzo dla nich istotnej – kosztów pobytu (6,6% respondentów wybrało najwyższą wartość na skali).

Dostępność do informacji o kryteriach kwalifikujących do wyjazdu na studia zagraniczne dla 2,5% badanych okazała się bardzo trudna, dla 9,8% zaś bardzo łatwa. Informacje o ofercie programowej uczelni partnerskiej jako niewystarczające oceniło 8,2% respondentów, według 12,3% badanych te same informacje były jasno sprecyzowane. Można więc stwierdzić, że łatwiej jest zdobyć wiedzę o wysokości stypendium, miejscu zakwaterowania czy kryteriach kwalifikujących do wyjazdu, najtrudniej zaś – o ofercie programowej uczelni partnerskiej i kosztach utrzymania. Być może niska ocena tej drugiej grupy informacji sprawiła, że stypendyści Socratesa raczej nie czuli się dobrze przygotowani przez swą uczelnię do wyjazdu. Na skali od 1 (brak przygotowania) do 10 (pełne przygotowanie) tylko 3,3% badanych wybrało najwyższą możliwą wartość. Aż 10,7% respondentów nie czuło się wcale przygotowanymi przez uczelnię do wyjazdu, zaś najliczniejsza grupa badanych (18,0%) swój stopień przygotowania do wyjazdu oceniła na 5 punktów. Średnia ocena przyznana przez byłych stypendystów Uniwersytetowi Łódzkiemu za przygotowanie ich do wyjazdu na zagraniczne stypendium wyniosła 4,66. Wynik ten bez wątplenia powinien skłonić do refleksji przedstawicieli Uczelnianej Komisji do spraw Programu So-

crates/Erasmus. Odzwierciedleniem stosunkowo słabego przygotowania do wyjazdu i podjęcia studiów za granicą są również następujące fakty:

- Tylko nieco więcej niż połowa studentów Uniwersytetu Łódzkiego (54,1%) wyjeżdżając na stypendium wiedziała, ile przedmiotów powinna zaliczyć.
- Aż 36,1% studentów nie miało orientacji, jakie przedmioty będą do wyboru na uczelni partnerskiej, a 68,9% nie znało przed wyjazdem warunków zaliczenia przedmiotów.

Na podstawie przedstawionych danych można zatem zaryzykować twierdzenie, że najsłabszym ogniwem funkcjonowania programu Socrates na jego pierwszym etapie jest słaba informacja na temat tego, co od strony merytorycznej czeka studenta na uczelni partnerskiej; studenci wyjeżdżają „w ciemno”, nie znając nie tylko warunków zaliczeń, ale również oferty programowej i liczby przedmiotów, które będą musieli zaliczyć.

Kończąc część pierwszą ankiety ewaluacyjnej, poproszono studentów (pytanie otwarte) o udzielenie wskazówek, które mogłyby ułatwić innym stypendystom korzystanie z programu w przyszłości, a także o przedstawienie propozycji zmian. Najwięcej badanych podało jedną propozycję zmian, 47 respondentów (na 124) zaproponowało dwa sposoby ulepszeń, trzy propozycje zmian wysunęło tylko 12 badanych, 14 badanych (11,5%) stwierdziło, że nic nie należy zmieniać. Wśród propozycji zmian najczęściej wymieniano polepszenie dostępu do informacji (dwie trzecie badanych), zwłaszcza w zakresie zasad ubiegania się o stypendium i oferty programowej na uczelni zagranicznej oraz sposobów zaliczania; byli stypendyści Socratesa twierdzili, że ułatwieniem dla przyszłych kandydatów do wyjazdów byłoby uproszczenie biurowych procedur, łatwiejszy dostęp do koordynatorów wydziałowych i bardziej bezpośrednie kontakty z nimi (dodatkowe dyżury), a także wyższe stawki stypendiów.

Najlepszym dopełnieniem rozważań nad opiniami studentów o I etapie uczestnictwa w programie (tzn. przygotowania do wyjazdu) będzie prezentacja ogólnego poziomu zadowolenia stypendystów. Aby ustalić ogólną ocenę tego etapu, zagregowano pięć skal częściowych, na których respondenci oceniali poszczególne elementy składające się na etap przygotowania do wyjazdu i poszukiwania niezbędnych informacji. Poszczególne skale częściowe zawierały 10 punktów, a więc najniższa przyznawana ocena wynosiła 1, najwyższa zaś 10. Utworzona skala ogólna mieściła się między 5 a 50.

Dane przedstawione w tabeli 1 pokazują, że największa grupa badanych (60,1%) wystawia przeciętną ocenę dostępowi do informacji, który ma podstawowe znaczenie podczas przygotowań do wyjazdu na zagraniczne stypendium.

Tabela 1

Ogólna ocena I etapu uczestnictwa w programie Socrates/Erasmus, tj. etapu przygotowania do wyjazdu (dostęp do informacji)

Ocena	Liczba punktów	Procent badanych
Niska	0–20	12,8
Przeciętna	21–35	60,1
Wysoka	36–50	27,1

Opinie o pobycie na zagranicznej uczelni partnerskiej

Badani, odpowiadając na pytania w drugiej części kwestionariusza, wyraźnie wracali myślą do pobytu na uczelni zagranicznej, najczęściej bardzo pozytywnie wyrażali się o odbywanych tam studiach, często również pytania zawarte w ankiecie skłaniały ich do dłuższych wypowiedzi, stymulowały do „poopowiadania i powspominania”. W swobodnej i nieformalnej rozmowie, przeprowadzonej po zakończeniu ankiety, niemal wszyscy podkreślali, że wyjazd na zagraniczne stypendium był dla nich zupełnie nowym przeżyciem i choć z perspektywy czasu pamiętają głównie to, co najlepsze, to wielu z nich opowiadało o trudnościach z przystosowaniem się do nowych, innych warunków życia i studiowania. Kwestionariusz ankiety zawierał pytanie o to, czy na uczelni partnerskiej ktoś ich powitał, kto się nimi zajmował, pomógł zorientować się w nowym otoczeniu. Ponad jedna trzecia (36,1%) badanych stwierdziła, że adaptacją stypendystów Socratesa na uczelni partnerskiej zajmowali się pracownicy uczelni, tamtejsze Biuro Współpracy z Zagranicą i koordynator; 21,3% spotkało się z życzliwością organizacji studenckich i studentów, niestety 27,9% respondentów wyraziło opinię, że nikt nie pomógł im zaaklimatyzować się na uczelni partnerskiej.

Stypendyści Socratesa z Uniwersytetu Łódzkiego wyjeżdżali do ośrodków akademickich, w których zajęcia prowadzone były w języku angielskim i w językach krajów studiów (taką dwujęzyczną ofertę zaproponowano 36,9% badanych), 22,1% respondentów uczestniczyło w zajęciach prowadzonych w języku angielskim, a 34,4% zaoferowano kursy wyłącznie w języku kraju studiów. Należy podkreślić, że 41% przebadanych byłych stypendystów Socratesa stwierdziło, że nie miało żadnych trudności ze zrozumieniem języka wykładowego, u 27% takie trudności pojawiały się bardzo rzadko, także 27% przyznało się do tego, że czasami miało tego rodzaju trudności, a tylko 0,8% badanych bardzo często miało problemy językowe. Sądzę, że u podstaw tak pozytywnego obrazu umiejętności językowych stypendystów Socratesa wyjeżdżających na studia do europejskich ośrodków akademickich z Uniwersytetu Łódzkiego leży po pierwsze fakt, że aż 67,2% respondentów miało możliwość uczestnictwa w bezpłatnych kursach językowych zaoferowanych przez uczelnie partnerskie. Po drugie, młodzież wyjeżdżająca na zagraniczne stypendia zna języki obce, gdyż najważniejszym kryterium kwalifikującym na stypendium zagraniczne (oprócz wysokiej średniej ocen) jest właśnie znajomość języków, poświadczona odpowiednimi certyfikatami. Doskonałe umiejętności językowe pozwoliły przebadanym stypendystom Socratesa nie tylko na zdobywanie wiedzy, ale także na poszerzanie horyzontów, poznawanie innych kultur oraz nawiązywanie nowych, międzynarodowych kontaktów. Aż 62,8% badanych podczas pobytu na uczelni partnerskiej utrzymywało kontakty towarzyskie nie tylko z uczestnikami programu z różnych stron świata, lecz również ze studentami miejscowymi; ponad jedna czwarta badanych swoje kontakty towarzyskie ograniczała jedynie do stypendystów Socratesa z całej Europy.

W drugiej części kwestionariusza ankiety stypendyści Socratesa zostali poproszeni o ocenę (także w 10-punktowej skali) oferty programowej, dostępności do infrastruktury (biblioteki, komputery), poziomu obsługi studentów i zasad funkcjonowania uczelni partnerskiej. Oferta programowa uczelni zagranicznej została oceniona raczej wysoko (średnia ocena – 7,34 punktów): ponad jedna czwarta badanych wybrała ocenę najwyższą, przyznając, że oferta była bardzo bogata; 2,5% stwierdziło zaś, że była bardzo uboga. Ponad jedna czwarta (26,2%) badanych najwyższą ocenę przyznała warunkom zakwatero-

wania, a tylko 0,8% z nich oceniło te warunki jako niedostateczne. Także sprawność obsługi studenta przez dziekanaty ponad jedna czwarta respondentów oceniła maksymalnie dobrze. Podobnie dobre opinie stypendyści wyrażali o poziomie dostępu do informacji i pomocy w nauce ze strony pracowników naukowych; z dostępności do komputerów i bazy bibliotecznej bardzo zadowolonych (ocena na „dziesiątkę”) było aż 59% badanych.

Przytoczone wyżej dane pokazują, że łódzcy studenci mieli na zagranicznym stypendium doskonałe warunki do pracy i zdobywania nowych doświadczeń, mogli bowiem w pełni korzystać z nowoczesnej infrastruktury naukowej. Bardzo dobre opinie na temat pobytu na zagranicznej uczelni partnerskiej potwierdza również fakt, że średnio co piąty badany wykorzystał możliwość przedłużenia pobytu.

Także w przypadku II etapu uczestnictwa w programie zagregowano siedem skal częściowych, na których badani oceniali poszczególne elementy pobytu na uczelni partnerskiej, przyznając 10 punktów ocenie bardzo dobrej i 1 – bardzo złej. Po utworzeniu jednej skali ogólnej, będącej wskaźnikiem ogólnej oceny zadowolenia z pobytu na stypendium, przyznanie 7 punktów wyrażało ocenę minimalną, 70 – ocenę maksymalną (tabela 2).

Tabela 2

Ogólna ocena II etapu uczestnictwa w programie Socrates/Erasmus,
tj. etapu pobytu na zagranicznej uczelni partnerskiej

Ocena	Liczba punktów	Procent badanych
Niska	0–32	2,4
Przeciętna	33–49	20,9
Wysoka	50–70	76,7

Stypendyści wysoko ocenili pobyt na uczelni partnerskiej, znacznie wyżej niż etap przygotowań do wyjazdu; ponad trzy czwarte badanych, oceniając II etap swojego uczestnictwa w programie, przyznało mu najwyższe noty. Warto zauważyć, że na niską ogólną ocenę pobytu na stypendium zdecydowało się tylko 2,4% respondentów.

Analizując zebrany materiał empiryczny, podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, co mogło wpłynąć na ogólny poziom zadowolenia z pobytu na uczelni partnerskiej. Postawiono hipotezę, że zmiennymi niezależnymi, które mogą determinować zmienną zależną (ogólną ocenę pobytu), są: kraj pobytu, czas trwania stypendium, fakt posiadania lub nieposiadania opiekuna w pierwszym okresie pobytu na uczelni partnerskiej oraz fakt, z kim badani utrzymywali kontakty towarzyskie. Interpretacja wartości współczynnika r Pearsona, określającego siłę związku między zmiennymi, pozwoliła zauważyć, że istnieje jedynie słaba zależność między ogólną oceną pobytu a czasem trwania studiów ($r = 0,25$, na poziomie istotności 0,01). Można uznać, że im dłużej stypendyści przebywali na zagranicznej uczelni, tym wyższe były ich ogólne oceny pobytu. Pozostałe zmienne niezależne nie mają wpływu na tę ocenę. Przeprowadzona analiza pokazała również, że istnieje słaby związek między okresem pobytu na uczelni partnerskiej a tym, z kim stypendyści utrzymywali kontakty towarzyskie podczas pobytu na stypendium ($r = 0,19$, na poziomie istotności 0,05).

Opinie o rezultatach wymiany w ramach programu Socrates/Erasmus

Część trzecia kwestionariusza dotyczyła oceny programu, korzyści i rezultatów pobytu na zagranicznym stypendium, ale także ewentualnych problemów z włączeniem okresu pobytu za granicą do programu studiów na macierzystym kierunku. Spełnienie podstawowej zasady programu Socrates/Erasmus, że stypendysta, uzyskując zaliczenie okresu studiów na uczelni partnerskiej, automatycznie zalicza ten sam okres studiów na uczelni macierzystej, byłoby niewątpliwie łatwiejsze, gdyby w Uniwersytecie Łódzkim sprawnie funkcjonował system punktów kredytowych (ECTS) – tym bardziej że w zdecydowanej większości uczelni partnerskich system ten działa dobrze: aż 85,2% stypendystów Socratesa z lat 1998–2000 zetknęło się z tą formą ewaluacji.

Na początku trzeciej części kwestionariusza stypendyści zostali poproszeni o określenie na skali od 1 do 10 (1 = bardzo niezadowolony, 10 = bardzo zadowolony) stopnia własnego zadowolenia z uczestnictwa w programie i pobytu na zagranicznej uczelni. W tej kategorii przeważały oceny bardzo wysokie; żaden z badanych nie przyznał jej oceny mniejszej niż 4 punkty, a tylko 0,8% wybrało 4 punkty jako odzwierciedlenie zadowolenia z uczestnictwa w programie. Ponad połowa respondentów wybrała notę maksymalną, a średni poziom zadowolenia równał się 9,00 punktom.

W dalszej kolejności ankietowani mieli określać – na tej samej skali – co i w jakim stopniu dał im pobyt na uczelni partnerskiej, czy przyczynił się do udoskonalenia znajomości języka, do rozwoju samodzielności, własnej aktywności, poszerzenia wiedzy z zakresu studiów, poszerzenia horyzontów kulturowych. Otóż we wszystkich tych kategoriach pojawiały się najwyższe noty, a więc wyjazd bez wątpienia przyczynił się do rozwoju i udoskonalenia przedstawionych umiejętności. Jeżeli chodzi o poszerzenie wiedzy o kraju studiów i jego mieszkańcach, to ponad połowa badanych (53,3%) zadeklarowała, iż wyjazd zdecydowanie im w tym pomógł, 38,5% uznało, że wyjazd zdecydowanie przyczynił się do rozwoju ich samodzielności, dla 37,7% respondentów, znających dobrze języki obce przed wyjazdem, pobyt za granicą pozwolił udoskonalić umiejętności językowe; ponad jedna czwarta (25,4%) stwierdziła, że pobyt na uczelni partnerskiej zdecydowanie przyczynił się do rozwoju ich własnej aktywności. Zaskakujący – w świetle wcześniej przedstawionych opinii o znakomitej infrastrukturze naukowej oraz powszechnym dostępie do bibliotek i pracowni komputerowych – wydawać się może fakt, iż tylko 15,6% ankietowanych uznało, że wyjazd na stypendium zdecydowanie przyczynił się do poszerzenia wiedzy z zakresu studiów, przy czym i w tej kategorii większość ocen znajduje się powyżej środkowego punktu skali (najwięcej respondentów – 20,5% przyznało 8 punktów), a średnia wynosiła 7,04.

Potwierdzeniem powyższych twierdzeń może być analiza pytania otwartego, w którym badani mieli podać wady i zalety programu Socrates/Erasmus. Otóż za podstawowe zalety uczestnictwa w programie uznali oni korzyści językowe (31% ogółu wymienionych zalet), zawieranie nowych, często międzynarodowych znajomości i przyjaźni (19,2%), poznawanie innych kultur (14,9%), poznawanie zasad funkcjonowania zagranicznego uniwersytetu (10,2%), dostęp do nowoczesnych pomocy dydaktycznych, bibliotek i pracowni komputerowych (9,1%), zdobywanie nowych doświadczeń, rozwój samodzielności (6,1%). Należy podkreślić, że choć wady programu stypendyści dostrzegali rzadziej niż jego zalety (16,4% badanych stwierdziło, że program nie ma wad), pojawiały się również głosy

krytyki. 14,5% ogółu wymienionych wad stanowiły zarzuty związane z koniecznością zdawania dodatkowych egzaminów i nadrabiania materiału po powrocie na uczelnię macierzystą. Inne zarzuty dotyczyły m.in. braku pomocy i wsparcia ze strony koordynatorów programu na uczelni partnerskiej (9,5%), a także braku informacji i przesadnej biurokracji przed wyjazdem (5,4%).

Największą niedogodnością, najczęściej wymienianą przez stypendystów Socratesa (32,2% ogółu wymienionych wad), były kwestie materialno-bytowe. Problem niskiego stypendium uwidocznił się w odpowiedziach na osobne pytanie, w których aż 45,1% ankietowanych uznało, że jest ono niewystarczające, a 26,2% badanych stwierdziło, iż jest zdecydowanie niewystarczające. Jednocześnie 21,3% respondentów uznało kwotę stypendium za wystarczającą. Opinie na temat kwoty stypendium są zatem zróżnicowane i zapewne zależą od kraju studiów. Hipotezę tę potwierdza wynik procedury *crosstabulation*, która pozwala stwierdzić, czy istnieje zależność między dwiema zmiennymi nominalnymi (jakościowymi); V Cramera wyniósł 0,46 ($p < 0,00$), co świadczy o tym, że istnieje silny związek między opinią byłych stypendystów programu Socrates/Erasmus o wysokości przyznanego im stypendium a krajem, do którego na to stypendium wyjechali. Wiadomo, że za kwotę, która nie wystarcza na pobyt i utrzymanie w np. Finlandii czy Wielkiej Brytanii, zdecydowanie łatwiej jest przeżyć w, uznawanej za stosunkowo tanią, Grecji. Niemal połowa (47,4%) stypendystów, którzy wyjechali do niemieckich ośrodków akademickich uznała kwotę przyznanego im stypendium za niewystarczającą, a aż 21,1% za zdecydowanie niewystarczającą; więcej niezadowolonych z wysokości stypendium było wśród studentów, którzy wyjechali do Belgii (60,0%), Francji (46,7%) czy Holandii (46,2%). Jeszcze krytyczniej kwotę stypendium ocenili badani, którzy przebywali w Szwecji (75% tej grupy określiło przyznane im stypendium jako niewystarczające, a pozostali – jako zdecydowanie niewystarczające) oraz w Wielkiej Brytanii: 14,3% respondentów wybrało odpowiedź, że stypendium było niewystarczające, a ponad trzy czwarte (78,6%) – zdecydowanie niewystarczające. Tylko stypendyści, którzy studiowali w Grecji byli zadowoleni z kwoty przyznanego im stypendium – 60% uznało, że było ono wystarczające, a pozostałe 40% – że zdecydowanie wystarczające. Podsumowując rozważania nad wysokością kwoty stypendium przyznanego polskim uczestnikom programu Socrates/Erasmus, należy zaznaczyć, że bez względu na kraj, do którego student ma wyjechać, musi on być przygotowany na konieczność pokrywania części kosztów pobytu z własnych środków finansowych. Aż 71% respondentów uznało, że stypendium przyznawane w ramach tego programu jest niewystarczające lub zdecydowanie niewystarczające. Należy również zdać sobie sprawę, że niskie stypendium i wiążąca się z tym konieczność ponoszenia dodatkowych kosztów własnych może stanowić barierę dla młodzieży, która nie pochodzi z zasobnych rodzin.

Na zakończenie ankietowani zostali poproszeni o wyrażenie opinii na temat tego, co – w świetle doświadczeń zdobytych za granicą – należałoby zmienić na Uniwersytecie Łódzkim w zakresie organizacji studiów, obsługi studentów, programów studiów, kontaktów z pracownikami naukowymi oraz dostępności do komputerów i bibliotek. Najczęściej postulowanymi zmianami są: konieczność wprowadzenia systemów punktowych i umożliwienie studentom wyboru zajęć również na innych wydziałach i kierunkach, a także zwiększenie liczby zajęć z języków obcych oraz częstsze wykłady profesorów z uczelni zagranicznych. Postulowano również zwiększenie podmiotowości studentów, komputeryzację dziekanatów (co wiąże się być może z postulatem rozszerzenia funkcji informacyjnej

dziekanatu), a wreszcie – ułatwienie studentom kontaktów z pracownikami naukowymi, np. poprzez udostępnienie im adresów e-mailowych. Najwięcej radykalnych zmian oczekują byli stypendyści Socratesa w sferze unowocześnienia infrastruktury uczelni – aktualizacji i komputeryzacji zbiorów bibliotecznych oraz ułatwienia dostępu do sprzętu komputerowego oraz Internetu.

Podobnie jak w przypadku oceny I i II etapu uczestnictwa w programie, także przy ocenie etapu III została przeprowadzona procedura łączenia skal częściowych, oceniających rezultaty wymiany, w jeden wskaźnik – skalę ogólnej oceny uczestnictwa w programie. Zagregowano siedem skal częściowych, na których badani oceniali poziom własnego zadowolenia, przyznając punkty od 1 do 10. W zagregowanej skali ogólnej maksymalna ocena wynosi 70 punktów, minimalna zaś 7. Badani zostali podzieleni na trzy grupy: 1) tych, którzy z perspektywy czasu źle oceniają uczestnictwo w programie, 2) tych, którzy oceniają je przeciętnie oraz 3) najbardziej zadowolonych.

Tabela 3

Ogólna ocena III etapu uczestnictwa w programie Socrates/Erasmus, tj. etapu włączania się w tok studiów na macierzystym uniwersytecie oraz podsumowań i oceny pobytu na uczelni zagranicznej

Ocena	Liczba punktów	Procent badanych
Niska	0–32	1,6
Przeciętna	33–49	11,2
Wysoka	50–70	87,2

Dane przedstawione w tabeli 3 wyraźnie wskazują, że respondenci bardzo dobrze oceniają wymianę, tylko 1,6% oceniło ją nisko, a aż 87,2% wystawiło jej najwyższe noty. Analizy statystyczne pozwoliły także ustalić, że istnieje związek między ogólnym poziomem zadowolenia z wymiany a oceną pobytu na uczelni partnerskiej (r Pearsona = 0,28; poziom istotności = 0,01). Można więc przyjąć, że im wyżej oceniono pobyt, tym wyższe noty wystawiono przy ogólnej ocenie wymiany.

Podsumowując, należy stwierdzić, że przebadani stypendyści programu Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim, którzy w latach 1998–2000 wyjechali na zagraniczne stypendia, raczej pozytywnie oceniają funkcjonowanie programu na tej uczelni oraz swoje w nim uczestnictwo. Porównując ogólny poziom zadowolenia z uczestnictwa w wymianie na jej I, II i III etapie, można zauważyć, że najwyższe oceny przyznane zostały ostatniemu etapowi uczestnictwa w programie, tj. etapowi włączania się w tok studiów na macierzystym uniwersytecie oraz dokonywania podsumowań i oceny pobytu na uczelni zagranicznej. Najgorzej zaś, w świetle opinii respondentów, funkcjonuje etap I (przygotowania do wyjazdu). Najłabszymi ogniwami tego etapu, które bez wątplenia miały wpływ na stosunkowo dużą liczbę ocen negatywnych i przeciętnych (łącznie 72,9% badanych) są problemy z dotarciem do informacji nie tylko o warunkach przyznania stypendium, ale także o warunkach zaliczenia poszczególnych przedmiotów oraz o uczelni partnerskiej.

Podsumowanie i wnioski końcowe

Program Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim funkcjonuje od 1998 r. Od tego czasu ewoluował, przekształcał się i rozrastał, nie tylko w sensie ilościowym, ale i jakościowym. W świetle przeprowadzonych badań z całą pewnością można stwierdzić, że program cieszy się na tej uczelni olbrzymią popularnością. Z roku na rok coraz więcej studentów chciało skorzystać z szansy poznania europejskich ośrodków akademickich, odmiennych systemów kształcenia i innych kultur. Coraz więcej studentów pragnęło nawiązywać kontakty międzynarodowe i doskonalić znajomość języków obcych, a więc integrować się z jednoczącą się Europą. Byli stypendyści Socratesa – studenci Uniwersytetu Łódzkiego – wyrażają pogląd, że wymiana studentów w ramach tego programu spełnia podstawowe cele i założenia, dla których została powołana. Uważają także, iż program jest potrzebny, i to nie tylko z powodu korzyści naukowych, ale również kulturowych i społecznych.

Jednym z ważniejszych wniosków, jakie można wyciągnąć z przeprowadzonego badania jest konieczność prześledzenia postulowanych przez respondentów działań reformatorycznych, które należy podjąć, by jeszcze bardziej ulepszyć funkcjonowanie programu na Uniwersytecie Łódzkim oraz ułatwić studentom korzystanie z niego. Wśród najczęściej postulowanych działań pod adresem Uniwersytetu wymieniano: sprawne funkcjonowanie systemu ECTS; zwiększenie liczby zajęć w języku angielskim; doskonalenie promocji programu oraz dbałość o międzynarodowe kontakty uczelni, mające na celu dalsze zwiększanie liczby miejsc stypendialnych dostępnych dla studentów. Kolejnym ważnym postulatem jest konieczność udoskonalenia procedur, z którymi stykają się studenci Uniwersytetu Łódzkiego na samym początku uczestniczenia w programie – chodzi głównie o dostarczanie większej ilości konkretnych informacji o uczelni partnerskiej, o jej strukturze, ofercie programowej, stosowanych metodach nauczania oraz sposobach zaliczania poszczególnych przedmiotów.

Wydaje się, że przedstawione wyżej sugestie powinny zostać wzięte pod uwagę nie tylko przez osoby odpowiedzialne za funkcjonowanie programu Socrates/Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim, ale także we wszystkich polskich szkołach wyższych, które uczestniczą tym w unijnym programie edukacyjnym.